

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
КЕАҚ «АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ АТЫНДАҒЫ ҚОСТАНАЙ Өңірлік Университеті»
Өмірзақ Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институты
Педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасы
Қостанай облысы Әкімдігінің білім басқармасы
«Ыбырай Алтынсариннің Қостанай облыстық мемориалдық музейі» КММ

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

БІЛІМ БЕРУ ТӘЖІРИБЕСІНДЕГІ
ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ИННОВАЦИЯЛАР:
ЖАҢА ҚИЫНДЫҚТАР МЕН ТИІМДІ ШЕШІМДЕР

халықаралық ғылыми-тәжірибелік
конференция материалдары

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

ТЕХНОЛОГИИ И ИННОВАЦИИ
В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКЕ:
НОВЫЕ ВЫЗОВЫ И ЭФФЕКТИВНЫЕ РЕШЕНИЯ

материалы международной
научно-практической конференции

Қостанай қ., 2026 ж.
г. Қостанай, 2026 г.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Қуанышбаев Сеитбек Бекенович, география ғылымдарының докторы, доцент, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің Басқарма Төрағасы-Ректоры, Қазақстан; **Наурызбаева Эльмира Кенжеғалиқызы**, тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессоры, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің академиялық мәселелер жөніндегі проректоры; **Жарлығасов Женис Бахытбекович**, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің зерттеулер, инновация және цифрландыру жөніндегі проректоры; **Бережнова Елена Викторовна**, педагогика ғылымдарының докторы, Ресей Сыртқы істер министрлігінің Мәскеу мемлекеттік Халықаралық қатынастар институтының (университет) профессоры; **Есіркепова Кенжегүл Қабылғазықызы**, филология ғылымдарының кандидаты, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті Ө.Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институтының директоры; **Ибраева Айман Елемановна**, Қостанай облысы әкімдігінің Білім басқару басшысы; **Калимжанова Роза Лаиковна**, PhD докторы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасының меңгерушісі; **Утегенова Бибикуль Мазановна**, педагогика ғылымдарының кандидаты, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасының қауымдастырылған профессоры; **Смаглий Татьяна Ивановна**, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің, педагогика ғылымдарының кандидаты; педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасының қауымдастырылған профессоры; **Жетписбаева Айсылу Айратовна**, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің ҮІ. Алтынсарин атындағы әдістемелік кабинетінің меңгерушісі.

«Білім беру тәжірибесіндегі технологиялар мен инновациялар: жаңа қиындықтар мен тиімді шешімдер»:
Б 94 Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары: 13 ақпандағы 2026 жылдың – Қостанай: Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2026. – 2418 б. = Технологии и инновации в образовательной практике: новые вызовы и эффективные решения: Материалы международной научно-практической конференции: 13 февраля 2026 года. – Костанай: Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, 2026. – 2418 с.

ISBN 978-601-356-659-7

Жинақта «Білім беру тәжірибесіндегі технологиялар мен инновациялар: жаңа қиындықтар мен тиімді шешімдер» атты Алтынсарин оқулары Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары бар. Бұл конференциялар «Адал Азамат» ұлттық бағдарламасын іске асырудың жалпы бағыттары мен үрдістерін анықтайды, соның ішінде жас ұрпақты тәрбиелеу мен оқытудың құндылық аспектілері, жаһандық контексте ұлттық білім беру нұсқауларын қайта қарастыру және жаңартудың озық тәжірибелерін көрсету, жас ұрпақта азаматтық бірегейлік пен патриоттық құндылықтарды дамытудың ғылыми-әдістемелік негіздемесі және жасанды интеллекті заманауи білім беру процесіне жүйелі түрде енгізудің инклюзивті тәжірибелері мен әдіснамасының қысқаша мазмұны.

Конференция материалдарында ҮІ. Алтынсариннің педагогикалық мұрасының білім берудің құндылықтық мағыналары бойынша заманауи нұсқаулар контекстіндегі өзектілігі, оқыту мен тәрбиелеудің аксиологиялық аспектілерінің ғылыми негіздері, сондай-ақ мұғалімдердің ұлттық білім берудегі заманауи қиындықтарға дайындығы мәселелері және мұғалімдердің цифрлық ресурстарды пайдалана отырып, инновациялық қызметке педагогикалық құзырлығы талқыланады.

Бұл жинақтағы материалдар ғалымдар, университеттер мен колледждер профессорлары, мектеп және мектепке дейінгі мекемелер мұғалімдері, білім беру саласындағы психологтары, магистранттар мен студенттер үшін қызықты болуы мүмкін.

В сборнике содержатся материалы Международной научно-практической конференции Алтынсаринские чтения «Технологии и инновации в образовательной практике: новые вызовы и эффективные решения», определяющие общие направления и тенденции внедрения национальной программы «Адал азамат», такие, как ценностные аспекты воспитания и образования молодого поколения, демонстрация лучших практик по переосмыслению и актуализации национальных ориентиров образования в глобальном контексте, научно-методическое обоснование формирования гражданской идентичности и патриотических ценностей обучающихся, обобщение инклюзивных практик и методологии системной интеграции искусственного интеллекта в современный образовательный процесс.

Материалы Конференции посвящены обсуждению актуальности педагогического наследия ҮІ. Алтынсарина в контексте современных ориентиров ценностных смыслов воспитания, научных основ аксиологических аспектов обучения и воспитания, а также вопросы готовности педагогов к современным вызовам в отечественном образовании, к инновационной деятельности с использованием цифровых ресурсов. Материалы данного сборника могут быть интересны ученым, преподавателям вузов и колледжей, учителям школ и воспитателям дошкольных учреждений, педагогам-психологам, магистрантам и студентам.

ISBN 978-601-356-659-7

9 786013 566597

УДК 37.013.75:371.3
ББК 74.04+74.202

© Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2026
© Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, 2026

4 СЕКЦИЯ

**ФОРМИРОВАНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ И ПАТРИОТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ ЛИЧНОСТИ: ПРОБЛЕМЫ И ОПЫТ
АЗАМАТТЫҚ БІРЕГЕЙЛІКТІ ЖӘНЕ ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫҢ ПАТРИОТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ: МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕ**

Наурыз, включали знакомство с элементами казахского быта, традиционной одеждой, народными музыкальными инструментами и национальными играми в адаптированной форме, использование казахского языка в повседневном общении, игровых ситуациях и музыкальных занятиях.

Важным компонентом воспитательной работы стало активное взаимодействие с семьёй, реализуемое через семейные мини–проекты «Моя семья», «Традиции нашего дома», «Профессии наших родителей», совместные творческие выставки, изготовление атрибутов для сюжетно–ролевых игр и участие в праздниках и игровых мастерских, где родители демонстрировали детям образцы социально одобряемого поведения, уважительного отношения к труду, культуре и семейным ценностям, что усиливало воспитательный эффект и обеспечивало преемственность ценностей программы «Адал Азамат» в условиях семьи и дошкольной организации.

Таким образом, опыт реализации программы «Адал Азамат» с детьми раннего дошкольного возраста подтверждает эффективность системной, практико–ориентированной работы по формированию основ гражданской идентичности и патриотических ценностей у детей 3–х лет. Ранний дошкольный возраст следует рассматривать как значимый этап гражданского становления личности, требующий целенаправленного педагогического сопровождения и активного взаимодействия всех участников образовательного процесса.

Список литературы:

1. Приказ и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 12 августа 2016 года № 499. «Об утверждении Типовых учебных программ дошкольного воспитания и обучения» (с изм. и доп., утв. приказом Министра просвещения Респ. Казахстан от 14 окт. 2022 г. № 422). – Астана, 2016. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1600014235> (дата обращения 10.01. 2026 г.)
2. Божович Л. И. Личность и её формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М.:Питер, 2008. – 398 с.
3. Единая программа воспитания «Адал Азамат»: утв. приказом М–ва просвещения Респ. Казахстан от 26 мая 2025 г. № 123. – Астана: М–во просвещения Респ. Казахстан, 2025. – URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/news/details/1054203?lang=kk> (дата обращения 10.01. 2026 г.)

ӘОЖ 801.82

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН ЕҢБЕКТЕРІНІҢ ЗАМАНДАСТАРЫНА, КЕЙІНГІ ҰРПАҚА ӘСЕРІ

Серікбай Оспанов,
филология ғылымдарының кандидаты, профессор,
Қостанай облыстық Ы.Алтынсарин атындағы мұражайдың ғылыми қызметкері,
Қостанай қ., Қазақстан

Мырзағалиева Күлзада Мешитбаевна,
филология ғылымдарының кандидаты,
тілдер және әдебиет теориясы кафедрасының профессор ассистенті,
Ө. Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институты
«Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті» КЕАҚ,
Қостанай қ., Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басындағы қазақ рухани-мәдени ойының ірі өкілдері – Ыбырай Алтынсарин, Абай Құнанбайұлы және Шәкәрім Құдайбердіұлы шығармаларының идеялық, тақырыптық және көркемдік үндестігі кешенді түрде қарастырылады. Зерттеуде Міржақып Дулатовтың «Таза бұлақ» өлеңі мен Ыбырай Алтынсариннің аттас әңгімесі арасындағы сабақтастық, «Айқап» журналы мен «Қазақ» газетіндегі мақалалар арқылы ағартушылық ойдың таралуы талданады. Ыбырай мен Шәкәрімнің ғылым-білім, адамгершілік, дін, тіл, қоғам мәселелеріне қатысты көзқарастары салыстырылып, олардың көсемсөз, эпистолярлық жанр, көркем аударма және діни-танымдық еңбектердегі ортақ ұстанымдары айқындалады.

Түйінді сөздер: ағартушылық, сабақтастық, гуманизм, таным, дінтаным, адамгершілік.

Аннотация

В статье комплексно рассматривается идейное, тематическое и художественное единство произведений крупнейших представителей казахской духовно-культурной мысли конца XIX – начала XX века – Ыбырая Алтынсарина, Абая Кунанбаева и Шакарима Кудайбердиева. В исследовании анализируется преемственность между стихотворением Миржакыпа Дулатова «Таза булак» и одноимённым рассказом Ыбырая Алтынсарина, а также распространение просветительских идей через публикации в журнале «Айқап» и газете «Казах». Сопоставляются взгляды Ыбырая и Шакарима на проблемы науки и образования, нравственности, религии, языка и общества, выявляются их общие позиции в публицистике, эпистолярном жанре, художественном переводе и религиозно-познавательных трудах.

Ключевые слова: просветительство, преемственность, гуманизм, познание, религиоведение, нравственность.

Abstract

The article provides a comprehensive analysis of the ideological, thematic, and artistic unity of the works of the most prominent representatives of Kazakh spiritual and cultural thought of the late nineteenth and early twentieth centuries – Ybyrai Altynsarin, Abai Kunanbayev, and Shakarim Kudaiberdiev. The study examines the continuity between Mirzhakyp Dulatov's poem "Taza Bulak" and Ybyrai Altynsarin's short story of the same title, as well as the dissemination of enlightenment ideas through publications in the journal *Aiqap* and the newspaper *Qazaq*. The views of Ybyrai and Shakarim on issues of science and education, morality, religion, language, and society are compared, revealing their shared positions in journalism, the epistolary genre, literary translation, and religious-cognitive writings.

Key words: enlightenment, continuity, humanism, cognition, religious studies, morality.

«Айқап» журналының 1911 жылғы 12 номеріндегі Молдағали Жолдыбайұлының «Болашақ» деп аталатын мақаласында қазақтарды оқуға шақырып: «Әй, қазақтың балалары! Оқылық, үйретелік, қызмет етелік... балаларымызды оқыталық! Бала оқытушылар! Балаларыңызды оқуға жіберіп жатып «Шырағым, писар болып, ілім алып, қазақтың қанын сор деменіздер. Оқы, ата-анаңның жақсы баласы, халқыңның пайдалы жігіті бол!» деңіздер [1, б. 1], – деп, Ыбырай Алтынсариннің «Кел, балалар, оқылық!» өлеңінің бастапқы бес жолын келтіреді.

Мақала соңында Ыбырай өлеңінің «Шамнан шырақ жағылар» деген жолындағы «Шырақ» деген сөз шамның жарығы емес, көңілдің шырағы екенін түсіндіреді. Мақаладағы «халқыңның пайдалы жігіті бол», «Ілімнен йа ұрлықтан, йа прощение (арыз) жазып алған ақшаға сатып алып, жаққан жермай шамды айтпаған», «писар болып, ілім алып, қазақтың қанын сор» деген сөздері Ыбырайдың 1861 жылы Н. И. Ильминскийге жазған хатындағы «...олар ең алдымен мемлекеттің заңын үйрет деп өтініш жасап жүр, сондағы ойлары кейін олардан зәкүншіктер, демек өсекшілер шықсын дегені ғой. Міне, олардың көздегені осы», Ильминскийге 1864 жылы жазған хатындағы «Менің үнемі ұмтылған тілегім – қалайда пайдалы адам болып шығу еді» деген ойларын еске түсіреді. Р.Мерсеков «Қазақ» газетінің 1915 жылғы 19 наурызда (№ 113) жарық көрген «Қазақ әдебиеті жайынан» деп аталатын мақаласында Абай шығармаларына тоқталып, өлеңдерінің ерекшелігін түсіндіріп: «Бұл күнгі жиында

айтылатын өлеңнің көбі Абайдың сөзі, бірсыпырасы Абай аттас Ыбырай Алтынсарин деген кісінікі. Бұл кісі де сөзге ажар берушінің бірі. Ыбырай Алтынсарин Абайдан азырақ бұрын туған болса да, Абайдың замандасы. Алтынсариннің заманына қарай шығарған бір өлеңі мынау», – деп «Өнер, білім бар жұрттар» өлеңін келтіреді. Мақала: «Осы айтқан Абайдың һәм Алтынсариннің өлеңдері қазақтан шыққан жас ақындарға үлгі болды», – деп түйінделеді [2, б. 3].

Ыбырай Алтынсарин мен (1841–1889) Шәкәрім Құдайбердіұлының (1858–1931) ғылым, білім жайындағы өлеңдері де (Ыбырай: «Бәріміз бір адамның баласымыз», Шәкәрім: «Ойласаң, барша адамзат – туған бауыр», Ыбырай: «Өнер–білім бәрі де оқуменен табылған», Шәкәрім «Үйренсе ғылым менен сан өнерін, білер еді–ау өнердің не берерін»...), дін, тіл, діл, жанды–жансыз, жаратылыс, тіршілік, ақыл, сана төңірегіндегі ой–пікірлері де көбіне–көп бір арнада тоғысып, бірін–бірі толықтырып жатады. Академик Р. Сыздық: «Ең алдымен, Ыбырай мен Абай қазақ тілінде теологиялық әдебиетті дүниеге келтірудің бастамасын көрсетті, ислам діні негіздерін, мазмұнын, қағидаларын қазақша айтуға, түсіндіруге әбден болатынын танытты» [3, б. 549], – дейді. Осы бастаманы жалғастыруда да Шәкәрімнің елге сіңірген еңбегі зор. Сондай–ақ жазба әдебиетінде көркем әдеби стилді, ғылыми, діни тілді, діни стилді қалыптастыруда да Ыбырай мен Абай көш басында тұр. Жалғаған тағы да Шәкәрім...

«Қазақ хрестоматиясы» кітабында Ыбырай қазақта тұңғыш рет балаларға хат жазудың үлгілерін («Оқудағы балалардың үйіне жазған хаттары») көрсетіп, өзі де хат жазып, эпистолярлық жанрдың негізін салушылардың бірі болса, Шәкәрім қара сөзбен де, өлеңмен де хат жазып, бұл жанрды да дамыта түсті, жаңа түрлер енгізді. Ыбырай да, Шәкәрім де көсемсөз шеберлері. Ыбырай Торғай облысында 1879–1881 жылдарда болған жұт, аштық жайында «Корреспонденция из Тургая» [4], «Корреспонденция из Тургая» [5], «Корреспонденция из Иргиза» «Кенесары и Наурызбай» [6] т.б. мақалалар жазса, Шәкәрімнің «Қазақша ай аты жоқ» [7], «Би һәм билік туралы» [8] т.б. мақалалары жарық көрді. Ыбырай да, Шәкәрім де сот қызметін атқарған. Ыбырай Орынбор қазақтарын басқарудың бұрынғы тәртібін түбегейлі өзгерткен Уақытша Ережеге наразылық білдіріп, Ереженің кейбір тұстарына тоқталып, қазақтар арасында қызметке сайлауды орыс заңымен емес, халықтың салт–дәстүрімен, ауыл ақсақалдарының айтуымен шешкен орынды болатынын көрсетеді. Мұндай тәртіп орнаған жағдайда, қазақтардың жерге қатысты істері жеңілдеп, уезд, облыс басшылары сайлау мен жер мәселесі төңірегіндегі толастамайтын арыз–шағымдардан да құтылатынын айтады. Шәкәрім жоғарыда көрсетілген «Би һәм билік туралы» [8] мақаласында қазақтың дауына орыс соты араласып, билік айтуының дұрыс еместігі, өйткені біріншіден, қазақтың шығынға бататыны, екіншіден, орыс соты қазақтың әдет–ғұрпын білмейтіндігі сөз етіледі. Биліктің ескі қазақы жолы болғандығын, бірақ ол орыс заңы шыққалы ұмытылғанын, сол ескі жолдың көбісі дұрыс екенін айтады. Сол ескі жолдың өмірге қолайлы жақтарын алуды ұсынады. Сайлау кезінде пара алушыларды соттау туралы заң жоқ екенін мысалға келтіріп, сондықтан да «кім болса сол би болып, аузына келгенін айтқан», – дейді. Шәкәрімнің 1930 жылдары жазған «Мен жетпіс екі жасқа келгенше» деп басталатын мақаласындағы «Білімсіз–ғылымсыз өнер табылмайды. Сол алған білім–өнерлерін жаратылыстың мол байлығын пайдалануға салса, табылмайтын нәрсе жоқ», – деген жолдар Ыбырайдың «Өнер–білім бар жұрттар» өлеңін еске түсіреді. Ыбырай Крыловтың «Қарға мен түлкі», «Аю мен жапан түзді мекен қылған жалғыз адамның мәжілісі», «Қайырымды түлкі», «Аққу, шортан, шаян», И. И. Паульсонның «Бір уыс мақта», Л. Н. Толстойдың «Силинчи ханым», «Данышпан қазы» ертегісін, «Үш ұры»

әңгімесін, К. Д. Ушинскийдің «Құзғын мен сауысқан», «Түлкі мен ешкі», И. И. Дмитриевтің «Екі шыбын» т.б. шығармаларын аударса, Шәкәрім Қожа Хафиз өлеңдерін Л. Толстой әңгімелерін, А. Пушкиннің «Дубровский», «Боран», Шығыстың «Ләйлі–Мәжнүн», Американдық жазушысы Парриэт Бичер Стоудың «Том ағайдың балағаны» романын қазақ тілінде сөйлетті.

«Мұсылманшылықтың тұтқасы» кітабы Алла Тағалаға сыйынып, мадақ, Мұхаммед Мұстафа салла Аллаху ғалайхи уа сәлләма хазіретіне салауат айтумен, яғни, мұсылмандық әдеппен басталады. Одан кейін таза қазақ тілінде жазылған, қара қазақ түсініп оқырлық діни кітаптың жоқтығын айтып, бұл еңбекті жазудағы мақсаты қазақ жұртына пайда келтірмек ниетпен һәм қараңғы туғандарымыздың түсінікті тілмен өзінің дінін түсіндіру үшін» жазып отырғанын жеткізеді. Кітапты «Әуелгі баб (тарау – автор) Иман турасында», «Екінші баб» Ағмал заһир турасында», «Зекет турасында», «Хаж турасында», «Үшінші баб» «Ахлақ» яғни адамдарға тиісті–тиіссіз мінездер турасында», «Төртінші баб» «Намаз ішінде оқылатын дұғалардың қазақша мағынасы», «Құрбан бауыздалардағы оқылатын дұға». «Мұсылман шарты» кітабы да дәл осылай Аллаға мадақ, пайғамбарға салауат айтумен басталып, иман, мұсылмандық ахлақ, құрбан шалу, аң аулау, неке, сауда–саттық, қарыз алу, аманат, адам және хайуан хақтары секілді ғибадат негіздері кеңінен түсіндіріледі. Өйткені, Ыбырайдың да, Шәкәрімнің де кітап жазудағы басты мақсат–мүдделері бір. Екеуі де Құран кәрім қағидалары мен Мұхаммед пайғамбар хадистеріндегі даналыққа, ізгілікке, қайырымдылыққа, мейрім–шапағатқа толы сөздерді таза қазақ тіліне аударып, халықты адамгершілікке, бауырмалдыққа, бар адамзатты сүйуге үндейді. Екеуі де Мұхаммед пайғамбардың (с.ғ.с.) «Адамдардың ең жақсысы – басқаларға пайдасы тигені» деген даналық Хадисін басшылыққа алған. «Мұсылманшылықтың тұтқасы» қазақ тіліндегі тұңғыш діни оқу құралы. «Мұсылман шарты» соның толықтырылған нұсқасындай, Ыбырайдың ой–мақсатын Шәкәрім дамыта түсіп, қадір–қасиетін еселей жеткізгендей әсер қалдырады. Екеуі де араб тіліне жетік, ғалым, тарихшы, дінтанушы, ақын, (Шәкәрім – философ ақын), екеуі де барша адамзатты сүйіп, адамгершілік туын жоғары көтерген ойшылдар.

Ғалым Ш. Сәтбаева: «Ыбырай Алтынсариннің «Мұсылманшылықтың тұтқасы», Шәкәрімнің «Мұсылмандық шарты» сияқты кітаптарының өз кезінде, ең көп оқылған, кең таратылған, оқушылардың ой, сана–сезімінің түзу жолға түсіп дамуына ықпалы аз болмағанын» [10] айтып, жоғары баға береді. Ш.Құдайбердіұлының «Мұсылман шарты» кітабы алғаш 1911 жылы Орынборда басылып шықса, 1993 жылы Алматыдағы «Қазақстан» баспасынан филология ғылымының докторы, профессор Мекемтас Мырзахметовтің алғы сөзімен жарық көрді. М.Мырзахметов Ыбырайдың «Мұсылманшылық тұтқасы» мен Шәкәрімнің «Мұсылмандық шарты» кітаптарының жазылу себебі – орыстандыру саясатына қарсылықтан туғанын айтады. Шындық! Олардың Орынборда, т.б. қазақ елдімдерінде мектеп ашудағы басты мақсаты – қазақ балаларын орысша оқытып, түбінде шоқындырып жіберу еді... Екі данышпан тұлға да бұл кітаптарды жазуда тіліміздің тазалығын, дініміздің, діліміздің беріктігін, халқымыздың бірлігін ойлағаны айдан анық. Оны өздері де түсіндіре баяндап айтып, жазып кеткен.

Қорыта айтқанда, «Мұсылманшылықтың тұтқасында» да, «Мұсылман шартында» да Ислам дінінің басты қағидалары, мұсылман бес парызын шариғат заңы бойынша қалай дұрыс атқаруы керектігі, исламдағы тазалық пен дәрет–ғұсылдың жөн–жосығы, намаз, ораза, зекет, қажылық, құрбандық шалу тәртібі мен шарттары аят, хадистерге сүйеніле отырып, дәлелді, жан–жақты түсіндіріле жеткізіледі.

Сондықтан бұл екі кітап та қазақ тілінде ғылымхал түрінде жазылған тұңғыш еңбек деуімізге болатын сияқты.

«...алдымда Абай марқұм болған соң, содан ғибрат алып, мен де адамдықтың, адалдықтың жолын қуғаным жөн деп басымды шытырман шатақтан ерте босатып алып, білім жолына түстім», – деп өзі айтқандай, Шәкәрім Абайдың немере інісі әрі талантты, ойы озық шәкірті. Абай Ыбырайды білген, өлеңдерін оқыған. Шәкәрім Ыбырайды білді ме, шығармаларымен таныс болды ма? Жоғарыда аталған екі кітаптың бір–бірімен үндестігі, аттарының да ұқсастығы екеуі бірін–бірі білген деген ойға жетелей береді. Сондай–ақ 1870 жылдан 1905 жылға дейін шығып тұрған «Түркістан уалаятының газетін» (Шоқан, Ыбырай, Абай өмірі тұңғыш осы газетте жазылды), 1888 жылдан 1902 жылға дейін шығып тұрған «Дала уалаятының газетін» (Ыбырай, Абай өлеңдері, «Еңлік–Кебек» дастаны жарық көрген), 1895 жылы шыққан «Торғай газетін» (Ыбырай өмірі мен қызметі жайында мақала, хабарлар беріліп тұрған), «Айқап» (1911–1913) журналын (Өзінің «Білімдіге бес сауал» хаты жарық көрген), «Қазақ» (1913) газетін (шыққанына қуанып, өлеңмен құттықтаған, кейін авторлардың бірі болған) бүкіл әлемді таныған Шәкәрім, оқымады, білмеді деу қиын.

«Мұсылманшылықтың тұтқасы» мен «Мұсылман шарты» еңбектерінің бір–бірімен ұқсастығы сияқты Ш. Құдайбердіұлының «Піскен мен шикі» деп аталатын мысалы да Ы. Алтынсариннің «Бай мен жарлы баласы» әңгімесімен сарындас. Ыбырай әңгімесінде бай баласы Асан мен жарлы баласы Үсен ауыл көшкенде қыр астында ойнап жүріп, жұртта қалып қояды. Ал, Шәкәрім кейіпкерлері аң аулауға шығып, мініп жүрген аттарынан айрылып жаяу қалады. Қиындықсыз өскен, еңбек етіп көрмеген әлжуаз бай баласы пұшайман күйге түсіп, не істерін білмей дағдарса, тіршілік үшін тырбанып өскен, еңбекқор әкесінен үлгі–өнеге алған, тәжірибесі мол жарлы баласы іс–әрекетке көшіп, әр мүмкіндікті бос жібермей, күресе біледі. Аттан да айрылып қалатын бай баласы:

«Байбатшаға жаяулық жаман батты,
Аяғы ісіп, жүре алмай сұлап жатты.
Мұндай істің талайын көрген жарлы,
Тастасын ба мырзасын, арқалапты...»

Ыбырай: «Асан деген бай баласы, Үсен деген жарлы баласы...»

Шәкәрім: «Бай мен жарлы баласы аңға шықты...» (Ыбырай Алтынсариннің бастауыш мектептің оқушыларына арналған 1945 жылы Қазақтың мемлекеттік оқу құралдары баспасынан жарық көрген (құрастырып, алғы сөзін жазған Қайнекей Жармағанбетов) «Кел, балалар, оқылық!» деп аталатын кітабында осы «Бай мен жарлы баласы» деген әңгіме «Бай мен кедей баласы» деп беріліпті. «Бай мен кедей» деген өлең жазған Шәкәрім «Піскен мен шикі» мысалында неге «кедей» демей, «жарлы баласы» деді екен деген ой туады.) Ыбырай: «Жұртта бір сынған ине жатыр екен, оны алды және бір пышақтың сынығын, бір–екі уыстай қыл тауып, оны да алды...», «Үсен... баяғы жұрттан тапқан инені отқа салды. Ине біраздан соң оттың күшімен балқып қызарды сол уақытта пышақпен инені алып ептеп иді, қармақ істеді...» Шәкәрім: «Қыл шылбырдың үзігін алды жарлы...», «Жарлы бала өзеннен балық алды...», «Таспаны бау, инені қармақ қылып...», «Сынық ине сыдырым таспа деген...»

Ш. Құдайбердіұлының өзі «Қайғылы роман» деп атаған «Әділ–Мария» шығармасындағы кейіпкерлерінің аты Асан, Үсен.

Жоғарыдағы айтылған сәйкестіктер Шәкәрім Ыбырайды білген, шығармаларын оқыған деген оймызды орнықтыра түсті.

4 СЕКЦИЯ

**ФОРМИРОВАНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ И ПАТРИОТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ ЛИЧНОСТИ: ПРОБЛЕМЫ И ОПЫТ
АЗАМАТТЫҚ БІРЕГЕЙЛІКТІ ЖӘНЕ ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫҢ ПАТРИОТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ: МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕ**

Әдебиеттер тізімі:

1. Жолдыбайұлы, М. Болашақ // Айқап журналы. – 1911. – №12.
2. Мерсеков, Р. Қазақ әдебиеті жайынан // Қазақ газеті. –1915. 19 наурыз. – №113.
3. Сыздық, Р. Абай және қазақтың ұлттық әдеби тілі. – Алматы; Арыс, 2004. – 549 б.
4. Алтынсарин, Ы. Корреспонденция из Тургая //Оренбургский листок. – 1880, 13 апреля.
5. Алтынсарин, Ы. Корреспонденция из Тургая //Оренбургский листок – 1880, 18 мая.
6. Алтынсарин, Ы. Корреспонденция из Иргиза, Кенесары и Наурызбай // Тургайская газета, № 21. – 1901.
7. Құдайбердіұлы, Ш. Қазақша ай аты жоқ //Сарыарқа. – 1918, 2 наурыз.
8. Құдайбердіұлы, Ш. Би һәм билік туралы //Қазақ. – 1914. – № 65, 8 маусым.

ӨЖ 372.851:004.9

ГЕНЕРАТИВТІ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ АРҚЫЛЫ МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ҰЛТТЫҚ МАЗМҰНДЫ МОДЕЛЬДЕУ

Серикова Айнагуль Аргынтаевна,

математика және информатика пәндерінің мұғалімі, педагог–сарапшы,
Әулікөл ауданы әкімдігі білім бөлімінің
«Үшқарасу негізгі орта мектебі» КММ,
Қостанай облысы, Қазақстан

Сагиева Аружан Мейрамбекқызы,

екінші оқу жылының магистратурасының білім алушысы
білім беру бағдарламасы 7M01501 Математика
Ө. Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институты
«Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті» КЕАҚ,
математика пәні мұғалімі, педагог,
Қостанай ауданы білім бөлімінің «Қадыр Кәрімов атындағы
жалпы білім беретін мектебі» КММ,
Қостанай қ., Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада математиканы оқытудағы өзекті мәселе – оқу материалдарын этнопедагогикалық мазмұнмен байыту жолдары қарастырылады. Авторлар заманауи генеративті жасанды интеллект (GenAI) құралдарын (ChatGPT, Midjourney) қолдана отырып, қазақтың ұлттық ою–өрнектері, киіз үй құрылымы және ұлттық ойындар негізінде авторлық есептер құрастыру әдістемесін ұсынады. Зерттеу жұмысы пәнаралық байланысқа (математика және информатика) және ұлттық құндылықтарды дәріптеуге бағытталған.

Түйінді сөздер: этноматематика, жасанды интеллект, генеративті дизайн, ұлттық құндылықтар, киіз үй геометриясы, STEAM.

Аннотация

В статье рассматриваются пути обогащения учебных материалов этнопедагогическим содержанием – актуальная проблема обучения математике. Авторы предлагают методику создания авторских задач на основе казахских национальных орнаментов, конструкции юрты и национальных игр с использованием инструментов генеративного искусственного интеллекта (GenAI), таких как ChatGPT и Midjourney. Исследование направлено на междисциплинарную интеграцию (математика и информатика) и популяризацию национальных ценностей.

Ключевые слова: этноматематика, искусственный интеллект, генеративный дизайн, национальные ценности, геометрия юрты, STEAM.

АЗАМАТТЫҚ БІРЕГЕЙЛІКТІ ЖӘНЕ ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫҢ ПАТРИОТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ: МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕ

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

4 СЕКЦИЯ

ФОРМИРОВАНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ И ПАТРИОТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ ЛИЧНОСТИ: ПРОБЛЕМЫ И ОПЫТ

Абиева Айнура Сералеевна, Смаглий Татьяна Ивановна	<i>Внутренние ресурсы личности как фактор психологической безопасности старшеклассников</i>	2124
Азаров Данил Станиславович, Демисенова Шнар Сапаровна	<i>Проблема эмоционального выгорания у будущих педагогов и пути ее решения в образовательной среде вуза</i>	2128
Айтпаева Алия Богдановна, Тогусаева Ажаргуль Казийкановна	<i>Қазіргі мектептегі азаматтық–патриоттық тәрбиенің маңызы</i>	2133
Аманкелді Аяжан, Султанбекова Жадыра Хамитбековна	<i>Дүниетану пәні арқылы бастауыш сынып оқушыларының патриоттық құндылықтарын қалыптастырудың жолдары</i>	2137
Аманова Жаңыл Жарылкагановна	<i>Абай мұрасы – жастар тәрбиесінің рухани негізі</i>	2141
Арыстан Нұралы Нұрланұлы, Калиева Жанар Шалахановна	<i>Мектеп оқушыларында азаматтық бірегейлік пен патриоттық құндылықтарды қалыптастырудағы ұлттық сананың рөлі</i>	2144
Асанова Карлыгаш Илиукеновна, Сарина Арайлым Амантаевна	<i>Патриотты қалай тәрбиелейміз: мұғалімдерге 10 кеңес</i>	2149
Ахметбекова Зауре Далихатовна	<i>Развитие толерантности в рамках программы «Адал азамат» как основа гражданской идентичности</i>	2153
Байкужаев Рискелды Дулатович, Семашко Анна Александровна	<i>Инновационные подходы к формированию патриотизма и гражданской ответственности у школьников в условиях цифровой трансформации образования</i>	2157

Бакен Инабат Есенқызы, Усакбаева Гульжанат Сапаровна	<i>Жобалау қызметі арқылы білім алушылардың азаматтық бірегейлігін қалыптастыру тәжірибесі</i>	2160
Балжанова Айгуль Магжановна	<i>Ценностные ориентиры патриотического воспитания личности</i>	2163
Батыр АйымСайлақызы, Байжанова Сауле Аскарбековна	<i>Лэпбук как средство ознакомления с родным краем детей 4–5 лет</i>	2167
Безаубекова Алмагул Даненовна, Дускеева Камилла Бергентаевна	<i>Ыбырай Алтынсарин шығармаларын оқытуда адамгершілікке тәрбиелеу</i>	2171
Бектурганова Римма Чингизовна	<i>Мотивациякисследовательскойииннов ационной деятельности как фактор профессионального становления будущего педагога</i>	2177
Гербут Елена Анатольевна	<i>Роль искусственного интеллекта в формировании гражданской идентичности и сохранении национальных культур</i>	2188
Дерендяева Мария Витальевна, Естигнеева Дарья Николаевна	<i>Игра как инструмент воспитания гражданских качеств: сюжетно– ролевые и настольные игры о Родине</i>	2192
Дуйсбаева Гулдерай Серикқызы	<i>Трансформация нравственно– культурных ценностей в условиях глобализации: казахстанский контекст</i>	2195
Еслямгалиева Зоя Сейсембаевна	<i>Психолого–педагогические аспекты формирования гражданственности и патриотизма на разных возрастных этапах обучения: из опыта работы</i>	2200
Жармаганбетова Жаңагүл Рахымжанқызы	<i>Музыкалық тәрбие беруде домбыра аспабының маңызы</i>	2206
Зулпқарова Турсынай Нурболатовна	<i>Әлем тарихындағы саяси және рухани көшбасшылық: билік, заң және қоғам дамуы</i>	2211
Изтелеуова Айгерим Кажмукановна	<i>Білім беру жүйесінде ұлттық құндылықтарды қалыптастырудың маңызы</i>	2217

Казиева Айгуль Айткожиновна	<i>Қазіргі мектептегі азаматтық тәрбие жүйесіндегі қазақ ағартушылары мұрасының маңызы</i>	2221
Кайырбекова Меруерт Кадырхановна	<i>Ыбырай Алтынсариннің педагогикалық идеялары контекстіндегі заманауи оқушының құндылықтар жүйесін қалыптастыру</i>	2224
Калиниченко Оксана Викторовна, Назмутдинов Ризабек Агзамович	<i>Формирование гражданской идентичности молодежи</i>	2228
Касенова Нормуль Шакировна, Серикбаева Роза Назымовна	<i>Бастауыш сынып оқушыларында патриоттық тәрбиені сыныптан тыс жұмыстар арқылы қалыптастыру</i>	2232
Кишкимбаева Замира Болатбековна, Шалгимбекова Кенжегуль Сапышевна	<i>Психолого–педагогические условия формирования ответственного поведения подростков в школьной воспитательной среде</i>	2238
Ковальчук Инесса Николаевна, Иваненко Лариса Анатольевна	<i>Системный подход к профессиональному воспитанию будущего учителя</i>	2244
Кривчикова Анастасия Владиславовна, Дорош Наталья Леонардовна	<i>Роль воспитательной работы в формировании творческой молодежи на факультете искусств и дизайна</i>	2249
Кусаинова Тамаша Бахитжановна, Абилова Кенжегуль Укаповна	<i>Қазақ тілі сабақтары арқылы оқушылардың азаматтық бірегейлігін қалыптастырудың педагогикалық мүмкіндіктері</i>	2252
Лихорад Оксана Ивановна	<i>Развитие патриотической культуры у студентов педагогических специальностей: трудности и пути решения</i>	2258
Маркина Зейнеп Бакитжановна	<i>«Туған жер–алтын бесігім» бағдарламасының шәкірт бойына құндылықтарды қалыптастырудағы рөлі</i>	2262
Нуржанова Жанат Турсынбаевна, Якупова Нургул Адильхановна	<i>Білім берудегі тәрбие мен оқытудың негіздерінде жеке тұлғаның патриоттық құндылықтарын қалыптастыру</i>	2267

Нуркина Тамара Чайзатовна	<i>Творчество Ибрая Алтынсарина как воплощение идей народной педагогики в воспитании патриотизма и гражданской идентичности в системе начального образования</i>	2270
Орақова Амангүл Шахарбековна, Батталова Бегімай Бекмұратқызы	<i>Көркем еңбек пәнінің ұлттық мәдени мұрамен байланысы: тәрбиелік әлеуеті мен құндылықтық бағыттары</i>	2275
Прасолова Ольга Евгеньевна	<i>Чтение на каникулах как эффективное средство формирования гражданской идентичности младших школьников</i>	2280
Рахимжанова Рыскул Дуанбековна	<i>Цифрлық білім ресурстарын қолдану арқылы өзге тілді оқушыларды патриоттық құндылықтарға баулу</i>	2284
Сайлаухан Абылай Беркінұлы, Мамбетов Жолдасбек Ормаханұлы	<i>Бақсылық дәстүр және оның қазақ әдебиетінде бейнеленуі</i>	2289
Сафарян Лариса Викторовна, Черноус Ольга Анатольевна	<i>Формирование основ гражданской идентичности и патриотических ценностей у детей 3–х в условиях дошкольной организации на основе программы «Адал азамат»</i>	2295
Серікбай Оспанов, Мырзағалиева Күлзада Мешитбаевна	<i>Ыбырай Алтынсарин еңбектерінің замандастарына, кейінгі ұрпаққа әсері</i>	2298
Серикова Айнагуль Аргынтаевна, Сагиева Аружан Мейрамбекқызы	<i>Генеративті жасанды интеллект арқылы математика сабағында ұлттық мазмұнды модельдеу</i>	2303
Сигида Дарья Андреевна	<i>Ценности, мотивы и ориентации личности в системе управления</i>	2308
Смоляная Марина Николаевна	<i>Формирование модели «Адал азамат» в современной школе</i>	2311
Solomakha Anastasia Dmitrievna	<i>Methodology for forming digital civil literacy among teenagers</i>	2318
Султанова Айкерим Малшыбаевна	<i>Азаматтық бірегейлік пен патриоттық құндылықтарды қалыптастырудың педагогикалық мәселелері</i>	2321

Сүлеймен Диас Мәлікұлы, Смаглий Татьяна Ивановна	<i>Проблема социального самочувствия в психолого–педагогической литературе</i>	2325
Темірбаева Гүлсім Сәруарқызы	<i>Қазақстан тарихы сабағында азаматтық бірегейлікті дамыту жолдары</i>	2330
Толегенова Шолпан Толегеновна	<i>Роль организаций образования в формировании активной гражданской позиции и патриотизма</i>	2335
Туболец Светлана Григорьевна, Щепеткова Наталья Владимировна	<i>Формирование национальных ценностей в образовательном процессе начальной школы</i>	2338
Умарова Бибигуль Ахметкалиевна, Хасенова Мадина Маратовна	<i>Жаһандану жағдайында жеке тұлғаның азаматтық бірегейлігін қалыптастыру мәселелері (бастауыш мектептегі білім беру мысалында)</i>	2343
Успанова Жұлдыз Айтжановна	<i>Азаматтық бірегейлік – болашақ қоғамның тірегі</i>	2347
Утесова Гүлжан Көшербайқызы, Романкулова Айгул Оразаухановна	<i>Азаматтық бірегейлік пен отансүйгіштік: жастар тәрбиесіндегі өзекті мәселелер</i>	2350
Шакина Инна Михайловна	<i>Роль уроков литературы в формировании гражданской идентичности и патриотических ценностях школьников</i>	2354
Шалгимбеков Айбек Батырханович, Ковальчук Наталья Васильевна	<i>Интеграция ценностей «Адал азамат» в содержание уроков истории</i>	2359
<i>Резолюциясы / Резолюция.....</i>		2363
<i>Содержание пленарных докладов / Пленарлық баяндамалар мазмұны.....</i>		2371
<i>Содержание 1 секции / 1 секция мазмұны</i>		2372
<i>Содержание 2 секции / 2 секция мазмұны</i>		2394
<i>Содержание 3 секции / 3 секция мазмұны</i>		2400
<i>Содержание 4 секции / 4 секция мазмұны</i>		2413

**«БІЛІМ БЕРУ ТӘЖІРИБЕСІНДЕГІ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ИННОВАЦИЯЛАР:
ЖАҢА ҚИЫНДЫҚТАР МЕН ТИІМДІ ШЕШІМДЕР» атты
АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ–ТӘЖІРИБЕЛІК КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ
МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ
«ТЕХНОЛОГИИ И ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКЕ:
НОВЫЕ ВЫЗОВЫ И ЭФФЕКТИВНЫЕ РЕШЕНИЯ»**

Материалдар жинағын
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай
өңірлік университеті
Ө.Сұлтанғазин атындағы педагогикалық
институтының
педагогика, психология және арнайы білім
беру кафедрасында теріліп, беттелді

Компьютерлік беттеу:
Жетписбаева А.А.

Мекен-жай:
110000, Қостанай қ., Байтұрсынов көш. 47
(Пединститут ғимараты, Тәуелсіздік к-сі
118, 626 каб.)
Тел.: 8 (7142) 54-58-74 (ішкі 120).

Пішімі 60*84/18.
Көлемі 151 б.т.
Электронды нұсқасы университеттің
ksu.edu.kz сайтында орналастырылған
сәуір, 2026 жыл

Сборник материалов набран и сверстан
кафедрой педагогики, психологии и
специального образования
педагогического института
им. У.Султангазина
Костанайского регионального
университета им. Ахмет Байтұрсынұлы

Компьютерная верстка:
Жетписбаева А.А.

Адрес:
110000, г. Костанай, ул. Байтұрсынова 47
(корпус Пединститута, ул.Тәуелсіздік
118, каб. 626).
Тел.: 8 (7142) 54-58-74 (вн.120)

Формат 60*84/18.
Объем 151 п.л.
Электронный вариант размещен на сайте
университета ksu.edu.kz
апрель 2026 год

